

Sõnatähenduse muutumisest eurokeeles¹

Krista Kahr

Tallinna Ülikooli tõlkemagister

Inglise keel kui *lingua franca* on üleilmastumise ja uute Euroopa Liidu oluliste teemadega tihedalt seotud. Tõlketekstide maailmas on Euroopa Liidu integratsioon toonud järjest enam kaasa uusi poliitilisi, majanduslikke ja juriidilisi erivaldkondi ja teemasid, mille uued terminid on tarvis kultuurikonteksti arvestades kõikidesse ametlikesse keeltesse tõlkida. See toob paratamatult kaasa ka keelekasutuse ühtlustumise.

Euroopa Liidu institutsioonides ollakse teadlikud ametlike tekstide tõlkimise keerukusest, kuid hoolimata sellest, et tõlkijad teevad üheselt arusaadavate tekstide nimel tõsist tööd, on väljendatud muret Euroopa väikerahvaste keelte säilimise või segakeeleks muutumise üle².

Kuna eurotõlgete kaudu on eesti keelde tulnud väga palju uusi tähendusi ja tõlkevasteid, siis otsustasin oma magistritöös uurida, kas Euroopa Liidu inglise keel on toonud eesti keelde kaasa sõnatähenduse muutusi. Samuti oli töö eesmärk uurida, millised tunnused iseloomustavad tähendusmuutusi eurokeeles ja mis võib olla selle põhjus. Uurimuse aluseks võtsin Euroopa Komisjoni teatised, kuna need on suunatud nii ametnikele, ekspertidele kui ka laiemale lugejaskonnale. Kuivõrd magistritöö piiratud maht ei võimaldanud väga ulatuslikku uurimust, on järeldused tehtud vaid selle uurimismaterjali piires.

Euroopa Liidu inglise keel ja tõlkimine

Inglise keele muutuvat olukorda Euroopas peegeldab nii selle sõnavara kui ka struktuur. Keeleuurijad on püüdnud selgusele jõuda, kas inglise keele kui *lingua franca* näol on tegu uue, esilekerkiva keelevariandi või hoopis segakeelega. **Marko Modiano** on seisukohal, et euro-inglise keelt ei saa eraldiseisvaks variantiks pidada, kuna see pole ühegi rahvuse emakeel ja selle keelevormid on üsna erisugused. Samuti pole normeeriva kirjakeele standardita võimalik keelevarianti õpetada.³ **Sandra Mollin** viis läbi korpusepõhise uuringu, et selgitada välja, kas Euroopas on välja kujunemas uus keelevariant, kuid leidis samuti, et inglise keele kui *lingua franca* omadused sõltuvad pigem suhtlusolukorrast ja -eesmärkidest ning seda ei peaks klassifitseerima kui varianti, vaid pigem kui registrit⁴ ehk teatud valdkonna kasutuskeskset keelekuju. Mollin nendib, et kuigi euroinglise keelt ei saa eraldi keelevariandiks pidada, ilmneb inglise keele semantikas siiski muutusi. Kõrvalekalded sõnade tähenduses tekivad põhjusel, et keelekasutajad teevad n-ö individuaalseid vigu. Samasugusel seisukohal on ka **Barbara**

¹ Magistritöö kokkuvõttev tutvustus. Vt täistekst: **Krista Kahr** (2015). Sõnatähenduse muutumine eurokeeles Euroopa Komisjoni teatiste tõlgete näitel. Magistritöö. Juhendajad Katrin Hallik ja Katre Kasemets. Tallinna Ülikool. Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituut.

<http://www.etera.ee/zoom/2893/view?page=1&p=separate&view=0,0,2481,3508>

² **Emma Wagner, Svend Bech, Jesús M. Martínez** (2002). Translating for the European Union Institutions. Manchester: St. Jerome, lk 47–108.

³ **Marko Modiano** (2003). Euro-English: A Swedish perspective. *English Today* 74, Vol. 19, No. 2, lk 36–39.

⁴ **Sandra Mollin** (2006). English as a Lingua Franca: A New Variety in the New Expanding Circle?, lk 47–51.

<http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/njes/article/viewFile/67/71>

Seidlhofer, kes leiab, et kui euroinglise keel oleks esilekerkiv keelevariant, peaks seda olema võimalik süstemaatiliselt kirjeldada, kodeerida, sõnaraamatus esitada ning see peaks alluma grammatikareeglitele⁵. Seidlhofer märgib, et euroinglise keele normid pärinevad pigem keelekasutajalt endalt kui Briti või Ameerika inglise keele kõnelejal⁶. Seepärast pole eurokeele tulevik teada ja on alles uurimisjärgus, kuidas klassifitseerida Euroopa Liidu inglise keelt, mis pole ühegi rahvuse emakeel, kuid mida kasutatakse vastastikuse arusaamise loomiseks.

Teisalt, **Ulrich Ammoni**⁷ hinnangul pole inglise keel kui *lingua franca* üksnes formaalne lingvistiline nähtus, vaid on defineeritav lingvistiliste tunnuste ja kasutuskonteksti põhjal. **Margie Berns** on arvamusel, et Euroopas toimub inglise keele *euroopastumine* ja *loomulikustumine* (näiteks leksikaalse või semantilise tähenduse laiendamise või kitsendamise teel)⁸. See tähendab, et eurooplased toetuvad pigem oma emakeele väljenduslaadile ja keelekasutustavadele. Kõige silmatorkavam on sõnavara laenamine. Näiteks ingliskeelset sõna *eventual* (ee *lõplik*) kasutatakse tähenduses *probably* (ee *tõenäoline*) või *perhaps* (ee *võib-olla*) ja *actual* (ee *tegelik*) tähenduses *current* (ee *käesolev*). **Modiano** toob näite idiomaatiliste ingliskeelsete fraaside *a bill has been salted* ja *she is blue eyed* põhjal, mida kasutatakse rootsi keeles mõnikord tähenduses *overcharging* (ee *liiga kõrget hinda nõudma*) ja *naivty* (ee *naiivne*)³. Seidlhofer (2001) nimetab selliseid olukordi *ühepoolseks idiomaatiliseks*, kus idiomaatilised, metafoorilised väljendid on arusaadavad vaid ühele vestlusest osavõtjale.

Euroopa Liidu inglise keeles on loodud keele struktuuri erinevaid tunnuseid kombineerides ka uudissõnu nagu *actorness*, *fiche*, *planification* ja *comitology*⁹. **Emma Wagner** (2002) on toonud esile, et Euroopa Liidu komiteede istungitel loodud üldmõistete ja terminite hulgas, mis tavaliselt pärinevad prantsuse või inglise keelest, esineb hulgaliselt sõnu ja väljendeid, mille vorm on mõlemas keeles sarnane, kuid tähendus erineb oluliselt sihtteksti keeles ja kultuuris. Näiteks ingliskeelne termin *comitology* (ee *komitoloogia* ehk *komitee protseduur*) on kombineeritud sõnast *committee* ja järelliitest *-ology/logy*, mille ingliskeelne tähendus seostub enamasti hoopis teaduse või uurimisvaldkonnaga. Seepärast ei pruugi teemaga mitte seotud inimene selle tähendust või isegi konteksti mõista. Inglisekeelne *visa* tähendab passile tehtavat märget, millega antakse õigus riiki sisenemiseks. Samuti võib olla *visa* krediitkaardi nimetus, kuid eurokeeles kasutatakse seda ka tegusõnana tähenduses *heaks kiitma* või *toetama*⁹. Seega on keelekasutajad loovad ja eurokeele kontekstis võidakse vahel sõnatähendust laiendada või uue tähendusega ökonoomseid sõnu luua.

⁵ **Barbara Seidlhofer** (2001). Towards Making 'Euro-English' a Linguistic Reality, *English Today* 68, Vol. 17, No. 4, lk 14–16.

⁶ **Barbara Seidlhofer** (2009). Common ground and different realities: world Englishes and English as a lingua franca. *World Englishes*, Vol. 28, No. 2, lk 236–237.

⁷ **Margie Berns** (2009). English as lingua franca and English in Europe. *World Englishes*, Vol. 28, No. 2, lk 193.

⁸ **Margie Berns** (1995). English in the European Union. *English Today*, Vol. 43 No. 3, lk 6.

⁹ Euroopa Kontrollikoda (European Court of Auditors) (2013). Misused English Words and Expressions in EU Publications.

http://ec.europa.eu/translation/english/guidelines/documents/misused_english_terminology_eu_publications_en.pdf

Vilja Oja ja Iris Metsmägi nendivad, et tähendusnüanssidesse süvenemata on tõlkimisel oht samastada laensõna häälikkujult sarnase võõrkeelse vastega¹⁰. Wagner (2002) juhib tähelepanu, et euroinglise keelele on iseloomulikud näiteks järgmised sõnad, mis on prantsuse keelest inglise keelde tõlkides kirjapildilt identsed, kuid tähenduselt erinevad.

Prantsuskeelne sõna	Ebaadekvaatne ingliskeelne vaste	Adekvaatne ingliskeelne vaste
<i>Actuel</i>	<i>actual</i>	<i>current, topical</i>
<i>Adéquat</i>	<i>adequate</i>	<i>suitable</i>
<i>assister à</i>	<i>assist at</i>	<i>attend, participate</i>
<i>Capacité</i>	<i>capacity</i>	<i>ability, capability</i>
<i>Compléter</i>	<i>complete</i>	<i>supplement</i>
<i>Contrôler</i>	<i>control</i>	<i>supervise, check</i>
<i>disposer de</i>	<i>dispose of</i>	<i>have, keep</i>
<i>Éventuel</i>	<i>eventual</i>	<i>any</i>
<i>Important</i>	<i>important</i>	<i>large</i>
<i>Opportunité</i>	<i>opportunity</i>	<i>advisability</i>
<i>Prévu</i>	<i>foreseen</i>	<i>provided for</i>

(Wagner 2002)

Samamoodi võivad ka eurotekstide koostajad kasutada sihtkeeles teadlikult või ebateadlikult sõnu või fraase, mis pärinevad nende emakeelest, kuid mille tähendus ei sarnane inglise keelega.

Sõnad, mille tähenduseseosed on konteksti toel laienenud

Urve Lehtsalu ja **Gustav Liiv** on kirjutanud, et inglise keele sõnavara iseloomustavad arvukad leksikaalsed ühikud, mille tähendusel puuduvad teravad piirjooned ja mis on niivõrd üldise tähendusega, et neid on võimalik kasutada väga erinevate mõistete väljendamiseks¹¹. Uurimuse tulemusel ilmses, et üldkeele sõnu *põhimõte* (ingl *principle*), *platvorm* (ingl *platform*) ja *partnerlus* (ingl *partnership*) kasutatakse sageli sõnaühendites, mis eurokeele kontekstis omandavad laiema, üldisema või abstraktsema tähenduse.

Põhimõte – *principle*

Kui mõistet *põhimõte* kasutatakse argisituatsioonis sageli ja selle tähenduspiirid on keelekasutajate jaoks mõistetavad, siis Euroopa Liidu ühises otsustusprotsessis viidatakse sõnaga *põhimõte* (ingl *principle*) arvukatele erivaldkondi käsitlevatele teemadele tunduvalt laiemas kontekstis.

Uuritud tekstides esines sõnaühend **lõimprivaatsuse põhimõte** (ingl *privacy by design*). Termin ingliskeelne tähendus on üsna läbipaistmatu, mistõttu pole ka eesti keeles olnud lihtne seda terminit üheselt tõlkida ja tõlkevasteks on leitud võimalikult täpselt konteksti kirjeldav erialane vaste. Inglisekeelne *privacy by design* on eesti keelde tõlgitud liitsõnaga *lõimprivaatsus*. *Lõimima* tähendab õigekeelsussõnaraamatu järgi *ühendama, osadest tervikut moodustama, integreerima, liitma, ühte sulatama*. Sõna *lõimima* on tuletatud väga vanast tüvest *lõim*: lõime

¹⁰ **Vilja Oja, Iris Metsmägi** (2013). Laensõnade tähendussuhetest. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 9, lk 181.

¹¹ **Urve Lehtsalu, Gustav Liiv** (1972). Ilukirjanduse tõlkimisest inglise keelest eesti keelde. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, lk 3.

metafoorse kujutluse alusel. Euroopa eri osad ühtlustuvad ja ühinevad tervikuks, mida piltlikult nagu kangast seovad lõimelõngad¹². Euroopa Liidu mitmekeelses terminibaasis IATEs on *privacy* tõlkevasteks *eraelu puutumatus* ja *privacy by design* vasteks *lõimitud eraelukaitse*. Tegemist on uue ja laia tähendusega andmekaitsealase mõistega. IATEs on *lõimitud eraelukaitse* defineeritud kui põhimõte, et eraelu puutumatus ja andmekaitset võetakse arvesse kogu tehnoloogia olelusringi jooksul alates varasest kavandamisestapist kuni tehnoloogia kasutuselevõtu, kasutamise ja kasutuselt kõrvaldamiseni. Selgitavalt on lisatud, et *lõimprivaatsust* on soovitatav kasutada nt toodete puhul (*lõimprivaatsusega tooted – privacy-by-design products*), mille puhul „eraelu puutumatus” ei sobi. Siit nähtub, et *eraelu puutumatus* oleks isegi selgem tõlkevaste, kuna *lõimprivaatsuse* tähendus on üsna läbipaistmatu. Seega tuleb ette, et eurokeele kontekstis võetakse kasutusele väga mitmekihilisi mõisteid. Google’ist selgus, et *lõimprivaatsust* võib pidada kitsalt erialaseks (eurokeele) mõisteks ja üldkeeles pole seda laiemalt kasutusele võetud. Samas on raske hinnata, millised kitsalt erialased terminid üldkeelde jõuda võivad.

Samuti esines uuritud teatistes laiatähenduslik termin **turuväärtuse põhimõte** (ingl *arm’s length principle*), mis on inglise keeles idiomatiline väljend ja mille tõlkevasteks on leitud konteksti kirjeldav erialane termin. Seda põhimõtet on mitmel pool defineerida püütud. Ühel finantsteemaliste, majandus- ja juriidiliste tekstide tõlkijate veebilehel¹³ on välja toodud, et ajaloo kasutati ingliskeelset väljendit *arm’s length*, et kirjeldada pikkust, mis vastas enam-vähem inimese käte siruulatusele (1,7–2 meetrit). Tänapäeval kasutatakse inglise keeles seda väljendit aga metafoorina, et väljendada emotsionaalset distantssi. Väljendi päritolu ja tähenduse üle on arutletud ka ühes kunstiteemalises artiklis, kus on kirjeldatud, et selle ingliskeelse metafoori tähendus on ‘teataval kaugusel’¹⁴. Majanduses kasutatakse seda väljendit, et viidata ostja ja müüja vahelistele finantstehingutele ja turuhindadele. Teatistes¹⁵ on selgitatud, et *turuväärtuse põhimõtte* kohaselt võrreldakse tingimusi, mida kohaldavad sidusettevõtjad, tingimustega, mida oleks kohaldatud sõltumatute ettevõtjate vahel. Peale selle tõlgendatakse ja kohaldatakse turuväärtuse põhimõtet nii eri maksuametite kui ka maksuametite ja ettevõtjate vahel erinevalt. Sellega võib kaasneda ebakindlus, kulude suurenemine ja võimalik topeltmaksustamine või isegi topeltmaksuvabastus. Seetõttu moodustas komisjon 2002. aasta oktoobris ELi ühise siirdehindade foorumi – eksperdirühma, kelle ülesanne on leida praktilised lahendused probleemidele, mis tekivad turuväärtuse põhimõtte kohaldamisel ELis. Siit nähtub, et tegu on üsna keerulise erialase terminiga, mille tähendus on nii mitmekihiline, et ka erialaspetsialistidele valmistab raskusi sellest arusaamine. Samuti võib seda metafoori olla keeruline ka teistes keeltes tõlkida, kuna sihtkeeles enamasti sama sisu ja vormiga vastet ei leidu.

Kuna IATEs esines sõnaga *põhimõte* 63 sõnauhendit, vaatlesin lähemalt ka neid tähendus-seoseid. Uute lähtekeelsete terminite hulgas esineb nii kirjeldavaid, tsitaadilisi kui ka metafoorseid termineid. Finantsvaldkonnas on kasutusel termin **lihtjärjekorra FIFO põhimõte** (ingl *first in first out principle*), mis tähendab, et maksekorraldused arveldatakse kronoloogilises järjekorras. Lähtekeeles on termin metafoori kaudu kirjeldatud ning selle tõlkimine on olnud

¹² Tiiu Erelt (2004). Sõnavõistlus andis uued eesti sõnad. – Keelenõuanne soovitab 3, lk 42.

¹³ Translation experts focused on the business world. <http://www.capito.pro/en/blog/Capito-blog-11399/Translating-transfer-pricing-principles-the-arm-s-length-principle.12546.html>

¹⁴ An Arts Council: A historical and bibliographic review of the arm’s length principle for current and future international implementation. http://www.academia.edu/Documents/in/Arts_Council

¹⁵ Euroopa Komisjoni teatis 04.06.2014. ELi ühise siirdehindade foorumi töö ajavahemikul juuli 2014 – jaanuar 2014. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52014DC0315>

üsna keeruline, sest eesti keeles samasugust metafoori ei leidu. Seepärast on lähtekeelsele laiatähenduslikule terminile tõlkevasteks leitud võimalikult täpselt konteksti kirjeldav erialane vaste.

Definitsiooni teadmata pole tähendusseoseid lihtne aimata ka termini **aluspositsioonide arvessevõtmise põhimõte** (ingl *look-through principle*) kirjapildist. IATEs on see põhimõte defineeritud kui meetod, mille puhul väärt-pabereid, millel on terve hulk aluspositsioone (nt fondiosakud, kus aluspositsioonideks on fondi erinevad investeeringud, või indeksiväärt-paberid, kus aluspositsioonideks on indeksisse kuuluvad väärt-paberid), hinnatakse selliselt, et võetakse arvesse nende aluspositsioone, see tähendab, et väärt-paberi hindamisel lähtutakse selle aluspositsioonide hindamisest. Siingi on lähtekeelne metafoorne termin konteksti silmas pidades eesti keelde kirjeldavalt tõlgitud. Samas võib laia tähendusega ingliskeelsele terminile olla keeruline leida eesti keeles täpset, arusaadavat ja otsesõnalist tõlkevastet.

Samuti on sõnaga *põhimõte* loodud tsitaadilisi väljendeid, mida otse inglise keelest eesti keelde tõlgitakse:

Põhimõte „kõigepealt mõtle väikestele“ (ingl *„think small first“ principle*)

Kuigi esmalt võib tunduda, et siinses näites on mõeldud inglise *think big* vastandit, mis tähendaks, et „mõtlemisele esmalt väikeste asjade peale“, ja jääb mulje, et räägitakse väikestest olenditest, on siin tegelikult mõeldud väikeettevõtjaid käsitlevat õiguslikku algatust ja väikeettevõtjate kasvu ja konkurentsivõime tugevdamist.

Esineb ka väljendeid, mis on lähtekeeles visuaalseid seoseid loovad ja metafoorsed ning mille puhul eesti keeles kasutatakse mõttetõlget:

Sisu ülimuslikkuse põhimõte (ingl *reality over appearance*)

Tegevuse jätkuvuse põhimõte (ingl *going concern basis*)

Selguse huvides on mõttetõlget kasutatud ka järgmiste väljendite puhul: **tsiviilelanike ja võitlejate/võitluses mitteosalevate ja osalevate isikute eristamise põhimõte** (ingl *principle of distinction*), **tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõte** (ingl *principle of non-refoulement*). Tiiu Erelt märgib, et kui kirjeldava termini vaste pole teada, esitatakse mõiste ümberjutustus¹⁶. Seega võib kirjeldav termin olla vahel paratamatu kompromiss.

Analüüsi põhjal võib järeldada, et kuna eurotekstides on vaja rääkida väga suurest hulgast mitmesugustest põhimõtetest, ja sõna *põhimõte* kasutatakse Euroopa Liidu kontekstis väga erinevate tehniliste valdkondade (majanduse, poliitika, finantsteemade, eelarve, maksunduse, juriidika, andmetöötluse) kirjeldamisel, võib öelda, et selle sõna mõisteline kasutusala on laienenud. Tähendusmuutust tõendab eelkõige see, et sõnaga *põhimõte* püütakse Euroopa Liidu kontekstis edasi anda laiemat mõiste sisu, millest arusaamine eeldab põhjalikumalt euro-konteksti tundmist. Samuti selgub näidete põhjal, et kui inglise keeles kasutatakse metafoori julgesti ja ühel sõnal on tähendusvarjundeid rohkem, siis eesti keel väljendab ennast palju konkreetsemalt ja eesti keelele pole omane ühe sõnaga väga laia mõistevälja esitada.

Platvorm – platform

Sõnatähenduse laienemist võis täheldada ka sõna *platvorm* puhul. Tähenduse muutumine ilmnes selle kaudu, et sõna *platvorm* kasutatakse kontekstiväliselt ehk teisisõnu esineb juhtusid,

¹⁶ Tiiu Erelt (2007). Terminõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 387.

kus tähendus on nihkunud. Uuritud tekstides esines liitsõnu *enampakkumisplatvorm* (ingl *auctioning platform*), *sotsiaalplatvorm* (ingl *social platform*), *teadmusplatvorm* (ingl *Knowledge Platform*), *algplatvorm* (ingl *key platform*) ja sõnaühendeid *oluline platvorm* (ingl *important platform*), *sidusrühmade platvorm* (ingl *stakeholder platform*), *tehniline nõuandeplatvorm* (ingl *Technical Advisory Platform*), *pilv- ja kõrgjõudlusega andmetööt-lusinfrastruktuuride platvormid* (ingl *cloud and high-performance computing (HPC) infrastructures, platforms*).

Kui inglise keeles saab sõna *platform* asemel kasutada sünonüüme *political programme, written document, papers, plan, action, plan of action, principles, objectives, aims* või *data processor*¹⁷, siis seletussõnaraamatu järgi on *platvorm rõhtne ümbrusest kõrgem tasandiline tarind, suur lahtine veok* või *partei vm rühmitise ühtne lähtealus, tegevuskava*. J. Silveti sõnaraamatus on ingl *platform* tõlkevasteks *platvorm, perroom, poodium, kõnelava, tribüün, pol. (partei) tegevusprogramm*. Kuigi sõna *platvorm* mõistetunnused ja moodustatud väljendid enamasti arusaamisraskusi ei valmista, võib nende näidete varal siiski järeldada, et eurokeeles on selle sõna kontekstitähendus laienenud.

Platvormi mõistetunnuseid kasutatakse sõnaühendites, et uusi mõisteid kirjeldada, kuid eurokeeles kasutatakse seda sõna kontekstiväliselt, mistõttu võib tähendus olla üsna läbipaistmatu ja mõjutada arusaamist. Seepärast saaks mõnel juhul sõna *platvorm* asendada ka täpsema tõlkevastega. Asendusvariandid võiksid olla näiteks *tegevuskava, tegevusprogramm, süsteem* või *foorum*.

Partnerlus – partnership

Uuritud tekstide põhjal ilmnes tähendusvälja laienemine ka sõna *partnerlus* puhul. Kui sõnaühendid *lepinguline partnerlus, erasektori partnerlus* või *ülikooli partnerlus* on üsna selgesõnalised, siis mitmetüveliste liitsõnade puhul nagu *pilvandmetöötluspartnerlus* (ingl *European Cloud Partnership*) ja *innovatsioonipartnerlus* (ingl *Innovation Partnership*) on tähendusseoseid raske aimata. Ehkki tähendus on tuletatav, on need mõisted võrdlemisi mitmekihilised. Samas võib tõlkimisel olla keeruline neid mõisteid millegi muuga asendada, kuna need on sama laiatähenduslikult esitatud ka lähtekeeles.

Tähenduse laienemist esines ka sõnade või väljendite kasutamisel ülekantud tähenduses. Kasutusel olid väljendid *roheline mikrolaenu* (ingl *green microcredits*), *roheline mikrorahastamine* (ingl *green microfinance*) ja *roheline investeringud* (ingl *green investments*). Google'i andmetel on *roheline* ülekantud tähenduses üldkeeles laialdaselt kasutusel ja omaks võetud ning see tõendab, et värvinimetuse tähendusväli on laienenud ja seda enam ei tajuta. Seega võib järeldada, et kui *roheline* ideoloogia on juba ammu käibel, on see nüüd jõudnud ka pangandusse.

Samas juhib Wagner (2002) tähelepanu, et sõnal *roheline* võib olla ka kultuuriti erinevaid kõrvaltähendusi. Näiteks prantsuskeelse väljaande „L'Europe verte” (otsetõlkes „Roheline Euroopa”) pealkiri seostub prantslastele ja hispaanlastele põllumajandusega, kuid sakslased peavad saksa k *Grünes Europa* all silmas keskkonnateemasid. Niisiis võib kultuuriti sama laensõna mõistmisel tekkida erinevaid assotsiatsioone, mistõttu otse tõlkides võib sõna sihtkultuuris omandada teisenenud tähenduse.

¹⁷ Inglise keele sünonüümisõnastikud <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english-thesaurus/platform>, <http://www.synonym.com/synonyms/platform>

Tähendusmuutuste põhjused

Mis võiksid olla tähendusmuutuste põhjused? **Stephen Ullmanni** hinnangul on semantilise muutuse käivitajaks eelkõige sõnavara struktuur, kuna individuaalsed sõnad omandavad kõige kergemini uusi tähendusi. Ullmann on semantiliste muutuste põhjused liigitanud järgnevalt:

- 1) lingvistiline mõju – semantilised muutused leiavad aset, kuna harjumuspärane keelekasutus võib terminite või sõnade tähendust jäädavalt muuta;
- 2) ajaloo mõju – institutsioonid ja teaduslikud kontseptsioonid on ajas muutuvad, kuid keelekasutus on konservatiivsem kui tsivilisatsioon;
- 3) sotsiaalsed mõjud – kui üldkeelset sõna hakatakse kasutama erialaselt, kipub see omandama piiratumat tähendust. Sarnaselt omandavad vastupidises funktsioonis üldkeeles kasutusele võetud erialased sõnad laiema tähenduse üldkeeles. Seega esinevad sotsiaalsetest mõjudest tingitud tendentsid: *kitsendamine* ja *üldistamine*. Kõige sagedasem ongi sõnatähenduse kitsendamine mingi kindla sotsiaalse grupi poolt;
- 4) psühholoogilised põhjused – semantilised muutused võivad olla tingitud psühholoogilistest või emotsionaalsetest faktoritest, mille mõjul keelend väljenduslaadi või sobivuse tõttu kasutusele võetakse. Kirjelduste edastamisel kasutatakse analoogiaid, mis ongi tähenduse laienemise põhjuseks. Teemade puhul, millest ühiskond või sotsiaalne grupp huvitub, kasutatakse sünonüüme ja metafoore assotsiatsioonide põhjal;
- 5) võõrmõjud – kõige sagedasem on n-ö *semantiline laenamine* ehk keelekontakti mõjul säilitatakse sihtkeeles lähtekeele struktuuri omadused;
- 6) vajadus uute nimetuste järele – uued nimetused luuakse olemasolevate keeleelementide abil; termin laenatakse võõrkeelest või muudetakse olemasolevate sõnade tähendust.¹⁸

Inglise keele uurija **Martin Dewey** hinnangul aitab inglise keele kui *lingua franca* kasutus- kontekstis semantilisele muutusele kaasa eelkõige konnotatsioon ehk tundmuslik lisatähendus, mille keelekasutajad seovad sõnaga oma kogemuste alusel. Muutusi inglise keeles soodustab eelkõige rahvusvaheline kontekst, sest konnotatiivne tähendus on sotsiaalsete ja kultuuriliste teguritega lähedalt seotud.¹⁹ Tuleb ette, et teksti autorid soovivad mõnda spetsiifilist väljendit kasutada põhjusel, et need väljendid või terminid on juba kasutusele võetud. Wagner (2002) näeb ühe võimalusena seda, et tõlkijad võiksid tõlkimatu termini puhul teksti autorit hoiatada, et sihtkeeles sellel selget tõlkevastet pole ning püüda mõtte edasiandmiseks kaaluda muid võimalusi.

Kokkuvõtteks

Uurimuse põhjal selgus, et eurokeeles esineb sõnu ja väljendeid, mille tähendus on inglise keelest otse eesti keelde tõlkides laienenud. Kuivõrd enamik uusi termineid pole üldkeeles kasutusele võetud ja on iseloomulikud peamiselt eurotekstidele, võib järeldada, et euroinglise keele mõjuväljas on toimumas keelekasutustavade muutused. Täendusmuutuste üheks põhjuseks võib pidada seda, et inglise keel katab laia mõistevälja ühe sõnaga, eesti keel aga väljendub palju konkreetsemalt. Teise põhjusena võib tuua selle, et Euroopa Liidu poliitiliste,

¹⁸ **Stephen Ullmann** (1962). *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Blackwell, lk 195–210.

¹⁹ **Martin Dewey** (2007). *English as a lingua franca: an empirical study of innovation in lexis and grammar*. King's College London [Doctoral Thesis], lk 214.
<https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/2935816/495009.pdf>

majanduslike ja juriidiliste erivaldkondade taustal on vaja uute tegevuste väljendamiseks uusi termineid. Selleks luuakse olemasolevate keelenditega uusi väljendeid ja liitsõnu. Seetõttu on ka inglise keel eurokeelelt väga palju mõjutusi saanud. Kokkuvõtvalt võib öelda, et eurokeel on ajastu keel, mis mõjutab ka üldkeelt. Raske on hinnata, kas uued mõisted ja terminid üldkeelde jäävad või kaovad. Siiski võivad Euroopa Liidu inglise keelele omased konstruktsioonid muutuda eesti keele loomulikuks osaks, kuna väikerahvaste keeltele pole nii lihtne suurte rahvusvaheliste keelte mõjudega toime tulla.